

BISERICA ȘI ȘCOALA

REVISTĂ BISERICĂȘCĂ - CULTURALĂ

ORGANUL OFICIAL AL EPARHIEI ORTODOXE ROMÂNE A ARADULUI

Pelerinajele la Sf. Mănăstire Bodrog.

În anul acesta se încep cu praznicul *Schimbării la față* (6 Aug.) Vor veni la această dată credincioșii din Timișoara, cu întreg Banatul și valea Mureșului, pentruca, la hramul ce se serbează la Sântămărie, în cele mai multe comune din aceste părți, să poată fi acasă.

La *Adormirea Născătoarei de Dumnezeu* (15 Aug.) vor veni cei din Crișana, împreună cu cei din celelalte părți ale eparhiei.

Iar la *Tăierea Cap. sf. Ioan* (29 Aug.) și la *Nașterea Născ. de Dum.* (8 Sept.) vor veni grupurile de ori unde, cari au rămas dela cele două mari pelerinaje.

Modificarea aceasta se face pe urma experiențelor din acest an și din anul trecut, fiindcă grija lucrului de câmp stânginește plecarea liniștită de acasă, la serbătorile de vară.

PROGRAMUL

misiunilor religioase cu prilejul pelerinajelor este următorul:

Ziua I: dela amiază începând, *primirea grupurilor de pelerini*. Conducătorii grupurilor, la întâmplinare, vor spune din ce comune bisericesti sunt cei pe cari îi aduc, numărul pelerinilor: bărbați, femei, tineri și fete, ca și al intelectualilor cari îi însoțesc; scoțând la iveală eventuale dorințe osebite, pe cari le-ar avea. După bineventarea egumenului, urmează încunjurarea și intrarea în biserică. Statistica pelerinilor se prezintă și în scris, fără arătarea cu numele, numai în cazul celor cari aduc vre-un dar sftel Mri, pentru a fi trecuți în pomelnicul de peste an

Vecernia zilei și cuvântarea de introducere a misiunilor — păcatul și pocăința.

Molitva și pregătirea pentru mărturisire, care se va repeta ori de câte ori se vor prezenta grupuri noi.

Pavecernița cu alocuția despre grija de mântuirea sufletului.

Mezonoptica cu îndemnul: „Priveghiați și vă rugați“.

Ziua II: *Utrenia* și cuvânt despre Credință ca putere de viață.

Sf. Liturghie pentru cuminecarea celor pregătiți, predică: Cuminecarea vrednică.

„*Drumul Crucii*“ cu oprire și scurte meditații la fiecare popas, în fața troițelor, ridicate în grădina Sf. Mănăstiri.

Slujba Sf. lui Maslu, cuvânt despre sfințele Taine, ca mijloace ale mântuirii.

Vecernia zilei și cuvântarea despre viața veșnică: Cerul și iadul.

Litia și privigherea praznicului, cu ieșire la paraclis și cuvântare despre primejdia patimei de a bea. În legătură cu acțiunea de combatere a alcoolismului, din acest an, la Sf. Mre s'a înființat *Asociația „Trezvia“*, care urmărește înfrânarea dela orice beaură tare. Membrii, bărbați și femei, dela 18 ani în sus, se leagă să nu mai bea rachiu, nici țuică și nici un fel de beaură tare, ca să nu se amețească, dacă nu se pot lega să fie cu totul abștinenți. Se pot înscrie și membrii din „*Oastea Domnului*“. Și tuturora sf. Mănăstire le vine într'ajutor cu puterea rugăciunilor în toate zilele, ca să-l întărească în propusul lor, să li-se dăruiască dela Dumnezeu cele de trebuință unei vieți tihnite și să dobândească mântuirea în viața cea veșnică.

Ziua praznicului: In biserică, de dimineață, *Utrenia și sf. Liturghie* pentru împărtășirea pelerinilor; cuvânt despre prezența reală a Dnului Iisus Hristos în sf. Cuminecătură.

In curtea sf. Mri *slujba sf. Maslu*.

La paraclis, *sf. Liturghie solemnă*, cu predică despre sfințenia praznicului și datorica de a respecta sărbătorile.

Incheierea misiunilor, cu îndemnul la îndreptarea vieții.

La misiuni vor da mână de ajutor părințele misionar eparhial și preoții misionari din protopopiate ca și duhovnici tractuali, dupăcum vor fi orânduți de Prea Sfințitul nostru Episcop *Grigorie*.

Cucernicii părinți ai satelor sunt rugați a împărtăși aceste orientări credincioșilor, punându-le în vedere, că împrejurările și lipsa mijloacelor materiale nu ne-au îngăduit încă să putem clădi un mare paraclis — pavilion pentru slujbă și ocrotire de vreme rea. Se vor îngriji deci de cele necesare pentru a nu fi expuși la umblarea timpului. Dar în aceeaș vreme îi vor îndemna să vină pregătiți cu obolul lor spre a ne sprijini, ca la primăvara viitoare, cu ajutorul lui Dumnezeu și cu ofranda pelerinilor, să putem realiza și planul clădirii pavilionului atât de necesar cu prilejul pelerinajelor.

Arhim. P. Morușca,
egumen.

Zăticneala sectarismului.

Sectarii tună și fulgeră în contra intoleranței Bisericii. Țipă în gura mare în fața lumii, că sunt persecutați. Adevărul este altul Demascarea șubrezeniei și minciunei rătăcirilor sectare de tot soiul de preoțimea cea adevărată a lui Hristos aceasta este ceace-i doare pe sectari.

Incepe a se încurcă ițele sectare. Lucrarea lor nu mai merge așa neted, ca în timpul patronajului ungar. Sectarii sunt aproape discreditați! Mulțimea începe să vadă, că sectarii de toate nuanțele urmăresc interese de buzunar și de căpătuială. Evanghelia pentru ei este un pretext de exploatare materială. Pretinsa lor râvnă pentru „lucrul Domnului” este un foc bengalic afățat de dolarii americani.

Aceasta o dovedește corespondența secretă dintre șeful mileniștilor din America: Rutherford și cel din țara noastră F. B. Sima, pe tema milioanelor submanuate de mileniștii din România. Corespondența secretă dintre acești doi șefi mileniști, dată în vileag din privilegiul procesului lor puțin onorabil, desvăluiește o mare taină. Corespondența lor secretă documentează în mod magistral, că la baza mileniștilor în special și a sectarismului în general, nu stă convingerea religioasă, ca o emanație a libertății de conștiință, ci *banul*. Cele 15 scrisori mileniste aruncă deplină lumină asupra mijloacelor de cari se servește sectarismul în luptă cu credința noastră.

Noi avem buna nădejde, că rând pe rând vor cădea măștile de pe obrazele sectare. Va fi o vreme, când îl vom cunoaște pe toți în toată goliciunea lor. Să mai așteptăm nițel până la „plinirea vremii și a sorocului”.

Din corespondența secretă Rutherford-Sima, reiese clar, că zăticneala sectarismului, peatra lor de scandal este preoțimea. Aflăm încă secretul public, că apostolia mileniștilor deci sectară, se face cu dolarii de pe-

ste ocean. Adevărul eclatant pe care la toate ocaziile îl preconizează Prea Sf. nostru Stăpân Grigorie al Aradului, lată-l confirmat de înșiși sectarii. Sectarismul este un atentat nu numai în contra Bisericii, ci și a Neamului, a Țării.

Pentru elucidarea acestor constatări, lăsăm să urmeze corespondența în mod textual: „Imi dau seama de situația grea și dificultățile datorite marelui opozițiunii a „diavolului”, pe care acesta o ridică împotriva voastră „cu ajutorul preoților”. Să nu vă descurajați de aceasta”. (Rutherford către Sima. Scrisoarea din 31 Maiu 1922. După Universul din 9/VII 1929).

Lată concepția mileniștilor despre preoți! Suntem denumiți drept uneltă a diavolului, de ciuda, că dumnealor și toți sectarii nu-și pot face mendrele nestinheriți.

Din scrisoarea 10 a lui Rutherford către Sima reținem: „Văzând că sunteți în strâmtorare financiară, îți trimit 1000 (o mie) de dolari pentru a fi întrebuințați în lucrul Domnului. Observ ceace spu despre stările din România și probabil, că *lucrurile [se grăbesc spre grabnică prăbușire]*. Curagiul vostru este de ajuns să va îndemne să faceți tot ce puteți până la capăt!” (31 Maiu 1923).

Adecă românește sfatul lui Rutherford către mileniștii dela noi este, să otrăviescă sufletele, să tulbure mințile, să facă tot posibilul pentru răsturnarea ordinii sociale (a statului) și întronarea „milioanelor ce trăiesc și nu vor muri niciodată”, sub oblăduirea „unui guvern de dorit (?)”.

Păcat, că într'un elan de maritimoritate nu le-am dat și dumnealor libertate prin „Legea cultelor”. (!?)

Lată lupta diabolică dusă de mileniștii în contra legii și a neamului nostru. Lată un prețios document din frontul sectar. In corespondența aceasta tixită și ghiftuită de dolari, avem dela — dușman — o dovadă indirectă, că santinela sufletului neamului nostru este preoțimea. A fost în trecut și este de prezent!

Preoțimea este zăticeala sectarilor. Abia de un deceniu a putut începe o luptă mai sistematică în contra elementelor destructive în ale credinții și iată roadele încep a se arăta. Vitregia timpurilor și greutățile traiului n'au scăzut entuziasmul preoțimii!

Documentul milenist constituie totodată un imbold în plus, pentru intensificarea propagandei anti-sectare, de către preoțime.

Noi am avut și avem credința, că preoțimea noastră este pentru sectarism „peatra pe care n'au luat-o în seamă „ziditorii“, aceasta a fost făcută în capul unghiului. Oricine va fi căzut pe acea peatră va fi sfărmat; iar pe care va fi căzut ea, pe acela îl va spulberă“ (Luca 20, 17—18).

Să lucrăm deci în nădejdea sfărării și spulberării sectarismului dintre noi!..

Preotul Ștefan R. Lungu.

Misiunea în Chizdia.

În ziua de 14 Iulie 1929 s'a ținut misiune în parohia Chizdia, protopopiatul Lipova, la care a participat, misionarul eparhial Ștefan R. Lungu și preoții Vasile Groza, Gheorghe Francescu și parohul locului Pavel Dumitru.

La ora 9¹/₂, a. m. s'a început sf. liturghie în sobor, oficiată cu toată solemnitatea de către Misionarul eparhial și ceilalți preoți prezenți, afară de preotul locului, care a condus corul, dând dovadă, că mijlocul cel mai potrivit de a aduna pe enoriașii încă puțini la număr în jurul său este corul, care s'a achitat blinșor prin răspunsurile liturgice date și prin care s'au atras chiar și uniți din acea comună la credința strămoșească.

În localul arhiplîn, împodobit sărbătorește cu flori — în școala primară, căci biserica se află sub renovare, — la priceasnă părintele Misionar rostește predica despre mântuirea sufletului prin biserica strămoșească, care a fost ascultată cu cea mai mare atențiune și care a avut efect strălucit asupra ascultătorilor.

La sfârșitul liturghiei s'a săvârșit taina sf. maslu — iarăș de cei 3 preoți — asupra alor 15 femei și 1 fetiță, care taină a fost o noutate în fața acestor enoriași, lipsiți de păstor sufletească permanent timp de aproape jumătate veac și deși eră aproape ora 1 d. m., totuș nu și-au perdut răbdarea, de a ascultă cu toții frumoasele rugăciuni și cântări, ci și după terminare, încă tot mai așteptau ceva nou.

Aducându-li-se la cunoștință, că după masă la ora 3 se va oficia vecernia, iar apoi se va ține conferință publică, abia atunci au plecat.

La sfârșitul vecerniei, părintele Misionar a rostit

frumoasa și instructiva conferință — în fața unui număr și mai mare de ascultători, ce nu-i cuprindea localul școlii — despre biserica ort; ducându-ne până chiar la începutul ei, arătând apoi luptele cu biserica rom. cat. cu calvinii; istorisind unirea lui Atanasie și chiar unirea comunei Chizdia — întâmplată la 1834, — dovedind cu scrieri de a le istoricilor uniți, că prin unire biserica ort. din Ardeal a pierdut $\frac{1}{4}$ din credincioșii ei, cari prin aceasta au devenit străini nu numai față de credința strămoșească, dar chiar și față de națiunea română, gravitând întru toate spre apus, și făcând tot aceea ce le ordonau foștii stăpâni de eri, Ungurii. Cu aceleași scrieri arată, că unirea a fost făcută prin apucături lezuitoare — cu multă viclenie, — strecurând în actul unirii și amandamente, despre cari preoțimea de rând și poporul n'a avut nici o cunoștință, decât numai Atanasie și câțiva protopopi, cari au fost recompensați cu onoruri și răsplată materială, iar poporul a rămas cu promisiunile și cu mustrarea cugetului, pentru că s'au despărțit de biserica strămoșească.

Parcă și Dumnezeu a voit, ca să se întâmple o coincidență minunată, ca în această zi să putem auzi prin radio pe uniții din Budapesta, liturghisind în limba maghiară și cu melodia curat catolică, tocmai când prin conferință se arată pericolul național, ce ar fi amenințat pe toți uniții din Ardeal, dacă nu s'ar fi schimbat stăpânirea Ardealului, care coincidență a fost atât de favorabilă, încât poporul adunat la aceasta conferință, — pe lângă enoriașii ort., în mare parte și uniți, chiar și preotul lor din localitate — au trebuit să recunoască a c e s t a d e v ă r trist, care cu toată siguranța va contribui la aceea, ca locuitorii aceștia amăgiți cu făgăduiele neîmplinite, să-și poată găsi în curând mângăierea pierdută prin unire, iarăș în sinul bisericii strămoșești.

Conferențiarul a fost ovaționat pentru expunerea atât de clară a conferinței sale, care de încheiere a distribuit mai multe exemplare din „Biblioteca creștinului ortodox“, privitor la unire, cari vor fi de mare folos în mișcarea din această comună.

Ca urmare momentană a acestei misiuni se poate înregistra, că primul cantor al uniților de aici — care a asistat la serviciile divine și la conferință împreună cu toți membrii familiei sale, cântând în strană — și-a exprimat dorința împreună cu toți uniții, că în cel mai apropiat timp și ei vor face parte din biserica noastră ortodoxă.

La despărțire ne-au rugat să nu cruțăm oste-neală, de a veni cât mai curând iarăș la ei, căci lucru bun facem, să adunăm pe cei rătăciți și risipiți la sinul maicii bisericii strămoșești.

Astfel a decurs misiunea în Chizdia.

Raportor.

Din trecutul Eparhiei Aradului.

În anul 1929 s'au împlinit 100 ani dela suirea în scaunul episcopesc ortodox din Arad a celui dintâlu episcop român, Nestor Ivanovici. Din acest prilej e bine să spicuiim prin istoria acestei eparhii, ca în câteva cuvinte să o facem cunoscută și altora.

Aradul e așezat la granița dinspre Apus a Românișmului. Socurile acestea au format un fel de graniță din cele mai vechi timpuri. Aici se întâlnesc de o mie de ani Români cu Ungurii și tocmai pentru aceasta Aradul și teritoriul din raza lui era socotit între „părțile ungurene”. Cum aici la granița Românișmului se isbiau toate valurile străine venite din afară, nu se poate vorbi nici despre o organizație bisericească bine statorită. Se pomenesc preoți și protopopii români pe la anii 1349. Biserici și mănăstiri se pomenesc din veacul XII și XIII. (Hodoș-Bodrog) și 1426 (Găvoșdia).

Episcopi în părțile acestea „ungurene” nu întâlnim numai către sfârșitul veacului al XVI-lea, dar nici aceștia nu au fost episcopi cu jurisdicțiune asupra Românișlor. Peste tot trebuie să știm, că episcopi, sau capii bisericești ale acestor părți locuite de Români au fost episcopii din Vad și mitropoliții din Bălgrad (Alba Iulia). Nici aci nu se poate spune un lucru hotărât, pentru că străinii stăpâni politici și alte împrejurări vitrege, nu îngăduiau, ca Români să aibă o organizație bisericească, ca prin ea să se desvolte.

Cel mai vechiu episcop în aceste părți a fost cu numele *Teodor* și avea reședința în Ineu sau Lipova. Cum în aceste două cetăți au fost mulți sârbi, se spune că și episcopul Teodor să fi fost sârb. El e pomenit în anul 1594.

După Teodor a urmat altul cu numele *Mateiu*, apoi *Moise Brancoviciu* după care a urmat fiul său, *Sava (Solomon) Brancoviciu*. Acesta, se zice, a fost om bogat, avea casă în Lipova în strada Daroboș. Președința o avea în Ineu, până la moartea sa, în anul 1627. După Sava a urmat un nepot de al lui, cu numele *Longhin (Lazar) Brancovici*. A umblat prin Rusia să adune milostenie. Nu se știe cât a păstorit Longhin, avem însă cunoștință, că în 1643 se afla retras la mănăstirea Comana a lui Radu Vodă Șerban. După Longhin multă vreme nu se știe cine a păstorit. Se vede, că ungurii nu au lăsat să fie aici episcop ortodox, ca să nu împiedice colonizarea și maghiarizarea între Români, pornită de Unguri.

La 1651 se pomeneste *Sofronie* în Mănăstirea Hodoșului și se întitule mitropolit cetății Lipova-Giula. Și el aduce din Rusia multe milostenii și cărți, obiecte bisericești. La 1664 e pomenit la Lipova episcopul *Ștefan*. A fost un trimis al bisericii ortodoxe, ca să curățească pe Români de calvinizare.

Cei din urmă episcopi, cari se pomenesc la sfârșitul veacului al XVII-lea în părțile ungurene sunt

Efrem Veniamin prin anul 1695 în Oradea și *Isala Diacoviciu*, care se întitula pe la 1690 „episcop al Ienopolei” (Ineuului), deși a fost pe atunci numai arhimandrit. La 1695 ajunge Isala de fapt episcop la Ineu, *de unde apoi se mută la noua episcopie a Aradului*.

Episcopii pomeniți până aci au păstorit în vremuri de grele încercări și pentru ei și pentru ortodoxie. Multele războaie, apoi silința ungarilor de a maghiariza pe Români, în orice chip, au pricinuit piedici mari pentru păstoria Românișlor. Catolicii volau să ne catolicizeze și așa să ne facă maghiari, calvinii au voit să ne maghiarizeze făcându-ne calvini. Moșierii, pe ale căror pământuri iobăgiau bieții Români, erau stăpâni atotputernici și stăpâneau nu și-au mărginit-o la trupurile vlăguite ale Românișlor, ei au voit să stăpânească și asupra sufletelor. Pe unii îi mulcomiau cu titluri de nobili, pe alții cu avere, pe alții iarăș cu bătăi și chinuri. Pe preoți tot așa îi mulcomiau sau îi chinuiau cași pe popor. Biserica noastră și din aceste părți a fost biserica, în care s'au făcut trup cuvintele Domnului din cele nouă fericiri. Nicio biserică nu a fost atât prigonită ca biserica ortodoxă de pretutindenea. Tocmai prigoana aceasta a făcut, ca biserica să ne rămână săracă, să plângă, să flămânzească și să înseteze de dreptate. Și toate le-a îndurat cu blândetă.

Episcopii pomeniți au fost cei mai mulți, de bună seamă, sârbi. Cauza este următoarea: Sârbi au venit în părțile bănățene din calea Turcilor. Sub conducerea patriarhului Arsenie Cernoevici s'au așezat în Bănat și și-au asigurat prin împăratul dela Viena multe și însemnate drepturi. Români sărăciți desmoșteniți au fost scoși de către unguri din toate drepturile. E firesc deci ca sârbi să aibă o organizație puternică pentru că a fost asigurată organizarea, dar la Români era cu neputință, pentru că nu aveau nici un drept.

Urmașul lui Isala Diacoviciu, a fost tot sârb, cu numele Ioanichie Martiavici, care în 1723 în ascuns a trecut la unație. Urmașul lui însă, Vichentie Ioanovici (1726—1731) a întors pe mulți dela unație, mai ales în părțile bihorene. În drumul unei vizitații canonice a întâlnit pe un preot unit, a prins vorbă cu el și a aflat că numai de silă a trecut la unație și nu mai are nădejde să se poată întoarce la legea străbună. Episcopul l-a îmbărbătat, să nu desnădăduiască și a început să-i cânte: „Cine e Dumnezeu mare, ca Dumnezeuul nostru; Tu ești Dumnezeuul nostru carele faci minuni”. Preotul s'a înșeninat și a zis: „merg cu tine ori unde vei merge” și s'a întors la legea străbună.

Dela 1731—1748 a păstorit *Isala Antonoviciu* care se întitula episcop de Oradea, Arad și Ienopolea. Dela 1748—1751 *Pavel Nenadoviciu*. Dela 1751—1769 a păstorit *Sinesie Jivanoviciu* un înflăcărat ortodox și om de înaltă cultură. A ținut strânse legături cu episcopii din principatele române și tipăria la ei cărți pentru bisericile de aici. Dela 1770—1783 a păstorit *Pahomie*

Knezevici, care a avut mult necaz cu uniții. Anume uniții, cu sprijinul bănesc al orașului și județului Arad au înființat parohie în Arad, ca în chipul acesta să sfășie pe români. În timpul dela 1783—1784 episcopia Aradului a fost administrată de Pavel Avacumovici. La 1784 e instalat episcopul Petru Petroviciu om cu râvna pentru îndreptarea poporului spre lumină și pace. După mutarea lui la Timișoara, i-a urmat în scaunul episcopesc din Arad *Pavel Avacumovici*, care a păstorit până la 1815. Abia sub acest episcop au pornit românii la redeșteptarea națională sub conducerea lui Moise Nicoară, Dimitrie Țichindeal, Constantin Diaconoviciu Loga și alții. La 1812 s'a înființat pedagogia (școala normală) în Arad, pentru pregătirea învățătorilor. Redeșteptarea aceasta avea să aducă apoi, mai târziu emanciparea și despărțirea Românilor din aceste părți, de către Sârbi. După Pavel Avacumovici și până la 1828 episcopia Aradului a fost administrată de către episcopul *Iosif Putnic* din Vârșeț. În timpul acestuia s'a înființat în Arad, la 1822 institutul teologic pentru pregătirea preoților.

Cu urmașul lui Putnic începe șirul episcopilor români în scaunul episcopesc din Arad, la 1829 când a fost așezat episcop *Nestor Ioanovici*. Nu a păstorit numai puțin, căci moare la 1831. Sub el continuă unelțirile unițiilor sprijiniți atât de organele județelor, cât și de curtea împărătească. Ca unelțirile să se poată face fără piedici, episcopia Aradului a fost lăsată în sedisvacanță, timp de 5 ani. În acest timp se căuta un candidat de episcop, care să treacă și el și să ducă și poporul la unație. Căutarea a fost zadarnică. Dela 1835—1850 a păstorit episcopul *Gherasim Rațiu*, sub care s'a introdus limba română în serviciul divin și în părțile bănașene. Dela 1850—1852 episcopia e administrată de arhimandritul Patrachie Popescu, om luminat și prieten al lui Andrei Șaguna. Dela 1853—1873 a păstorit *Păstorit Ivacovicu*, care ajuns mitropolit în locul lui Șaguna și apoi patriarh al Sârbilor. Între anii 1873—74 am avut episcop pe *Miron Roman*, care apoi a fost înălțat mitropolit. Între 1874—1898 a păstorit *Ioan Mețianu*, care asemenea a ajuns mitropolit urmându-l în scaunul episcopesc din Arad *Iosif Goldiș*, până la 1902. A urmat *Ioan Papp* dela 1902—1925, urmându-l episcopul de acum *P. S. Sa Grigorie Gh. Comșa*.

Cum în anul trecut (1929) s'au sărbătorit 100 ani dela urcarea în scaunul episcopesc din Arad a celui dintâiu episcop român, e bine să cunoaștem și rostul episcopilor sârbi pe cari i-am avut în fruntea eparhiei Aradului.

Rostul lor, în tot chipul, a fost mare și sunt fără temei afirmățiunile, că ei ar fi încercat să ne facă sârbi, prin biserică. Am amintit, că în acele vremuri Români am fost lipsiți și de drepturi și de orice organizație bisericească. Nu din vina noastră însă, ci din vitregia vremilor și mai ales din ura cea mare ce ni-o

purtau stăpânii politice de pe atunci. Aceste stăpâni au fost, și cele ungurești și cele austriace și cele turcești mănate de gândul să ne slească toate puterile. Despre turci se zice, că numai banii și averile ni le cereau, iar de suflet nu se atingeau, dar noi știm că și sufletul au voit să ni-l aibă în multe rânduri. Austriacii și ungurii ni-au vlăguit și trupește și sufletește. În astfel de împrejurări noi Românii nu am avut decât mucenici, însă pentru un avânt, pentru un progres pe o cale sau pe alta, nu a fost chip. Hărțuți și sfășiați de toți veneticii acestor plajuri, a trebuit să ne bucurăm când am ajuns să fim ocrotiți în cele bisericești de Sârbi. Ei cu organizația lor, în frunte cu patriarhul lor, cu drepturile pe cari și-le-au câștigat, au trimis în mijlocul nostru preoți și episcopi, ca să ne scape din ghiarele catolicismului și ale calvinismului, cari amândouă ipostase aveau acelaș scop, să ne desnaționalizeze furându-ne sufletul. Aici au fost trimiși episcopi fruntași, dintre cari unii au ajuns patriarhi; am avut dintre sârbi episcopi cari au suferit împreună cu noi și am avut episcopi sârbi, cari s'au îngrijit de înaintarea noastră în cele culturale. Redeșteptarea națională pornită la începutul veacului XIX a fost o urmare foarte firească a progresului cultural, care se datorește în bună parte episcopilor sârbi. Să nu uităm, că pe timpul acestor episcopi sârbi ai Aradului, prin râvna lor, ni s'au tipărit foarte multe cărți bisericești în românește și aceasta e o dovadă puternică pentru interesul ce-l purtau românilor păstorii de ei. Să nu uităm, că sub episcopi sârbi s'au înființat în Arad cele două institute surori, pentru pregătirea învățătorilor la 1812 și pentru pregătirea preoților la 1822. Când am avut odată aceste două mari și puternice făclii, am avut pregătit terenul pentru emancipare. Noi am fost sub tutela sârbilor în cel mai adevărat înțeles al cuvântului și avem față de ei datoria recunoștinței. Fără de ei am fi fost sfășiați în măsură și mai mare și poate ni s'ar fi mutat granița religioasă, dar și cea etnică.

Sunt vrednici să fie pomeniți în rugăciunile sfintei noastre biserici.*)

*) Se știe, că la rugăciunile sfintei Proscomidii se pomenesc toți episcopii despre cari știm că au păst. it cu vrednicie în eparhia în care se află biserică.

Citiți și răspândiți

„Biserica și Școala“

Țin. Hălmagiului.

Perfectuarea organizării inv. în epoca de înflorire a jud. Zărand: 1861—1876.

De Tr. Mager, prof.

Anul școlar 1861—1862.

Consiliul județean din Baia de Criș ia măsuri pentru intensificarea inv. poporal și înființarea unui liceu. Avem 6 școale cu 7 inv.

Până aci n'am putut semnală contactul imediat și astfel mai eficace al prefecturii județene cu factorii confesionali în vederea promovării intereselor școlare. Motivul era, bineînțeles, desorganizarea survenită în urma revoluției și suspendarea autonomiilor județene sub durata absolutismului.

Școalele înființate până în prezent se datoresc mai mult inițiativei particulare ale protopopului Moldovan, secundat de câțiva preoți mai entuziaști și sprijinit de învățătorii cari își luaseră greaua sarcină a apostolatului în acest mediu neprielnic cărții din pricina sărăciei. Nu se ridicase încă nici un edificiu școlar.

Abia în toamna anului 1861, după dobândirea autonomiei și reorganizarea jud. Zărand în spirit național românesc, se pornește o acțiune mai rodnică în direcția aceasta. Astfel vedem că „comitetul comitatens” (consiliul județean) în ședința sa dela 12 Oct. 1861, ținută în Baia de Criș, se și ocupă de înființarea unui gimnaziu (liceu) precum și de organizarea instrucției populare. Cât privește gimnaziul, nu s'a stabilit localitatea unde avea să se înalțe. S'a pus în discuție Hălmagiul, Baia de Criș și Bradul. Pentru Hălmagiu milita și proiectul de organizație școlară al lui Șaguna dela 1850 care cerea deschiderea unei „școli reale”, un liceu real, pentru Hălmagiu.¹⁾ Ulterior s'a ales Bradul, oferindu-se spre vânzare acolo o casă potrivită, în care s'a și deschis liceul la anul 1869.

Proiectul de organizare al școalelor din protoplatul Hălmagiului îl întocmise pp. Moldovan, și-l cunoaștem dintr'un raport al acestuia către ep. din Arad, datat la 20 Nov. 1861, pe care îl reproducem aci:

Măria Ta Innalt Preasfințite Domnule Episcopoe!

De datorință îmi țin a face cunoscut pentru înființându-le școale în tractul pp. Hălmagiului, care așa s'au rânduit din adunarea Comitetului comitatens în Baia de Criș, ținut la 12 Octomvrie, cel nou. a. c.

Părinților protopopi s'au rânduit și preoților de toate religiile să-și dea în privința înființândelor școale părere, și a se rândui după aceea comisiune stătătoare din mireni aleși Comitatului și preoții, cari să dea un proiect pentru rădicarea unuia Gimnasiu în oareșcare oraș a Comitatului, și acela proiect se va pertracta și decide în ținându-l comitet comitatens.

¹⁾ În „elaboratul despre școli” înaintat secretarului ministerial Heufler la 1 Iulie 1850, Șaguna cerea să se înființeze pe seama românilor ortodoși 6 gimnazii superioare (licee) în Sibiu, Deva, Cluj, Chioar Cohalm, și Brașov; 6 gimnazii inferioare (cu 4 clase) în Făgăraș, Alba-Iulia, Sighișoara, Brad, Brețcu, și Abrud; 6 școale reale în Hălmagiu, Mureș-Oșorheiu Hațeg, Offenbaia. Mijloaceni și Șimleu, „Mitropolitul Andrei de Șaguna”, scriere comemorativă, Sibiu, 909 pag. 167.

Pre lângă acestea, am văzut de bine a lua conțelegere cu judele Cercurilor I. II. Hălăgene, domnul Alexandru Șterea Șuluțiu, și în 5.17 Oct. a. c. am adunat preoțimea, și atentistia comunelor, hotărând următoarele:

1. În orașul Hălmagiu, să ridicăm școală normală, a se înființa în aceasta toamnă, la care să fie doi învățători cu salare 300 fl., 400 fl. v. a., cortele și 5 stâneni lemne de foc pentru unul.

2. Din Hălmagiu în sus să se ridice 3 școale populare: în Ociu, Târnavă și Rîșculița, și din jos iarăș trei în satele Aciuța, Aciua și Ciuciu, la fieștecarele învățătorii cu salariu 200 fl. v. a., cortel și 5 s'ângenii lemne de foc. Și până a se ridica școalele, fiește care sat să se îngrijească de casă potrivită pentru școală, iară despre salariile învățătorilor și lemne juzii cercurilor vor face repartiție după mărimea comunităților care vor contribui susținând învățătorii și școalele.

3. Pre lângă acestea școale, și altele comunități de s'ar mai învoi ca să ridice școale, și singure de sine să susțină învățătorii, acele comunități vor ieși din greutățile școalelor celor șase pomenite în al doilea punct, și vor avea a susține școala cu învățătorii lor, — contribuind numai la școala clasei II din Hălmagiu.

Pe temeiul acestora am mișcat concurs a scrie, văzut în foaia „Concordia” cu Nr. 27, 28, 29,

Iară după ce s'au afiat concurenții în a 9 a lunii corente împreună cu numitul jude cercual, preoții și mai mulți juzi ai comunelor ne-am adunat și am rânduit în stații învățătorii, precum urmează:

1. Pentru Hălmagiu, la școala normală din a II clasă s'a denumit Nicolae Joldea, născut Țohești, gemnasist, și având și cursul întâiu la institutul clerical din Arad, cu salariu de 400 fl., cortel și 5 st. lemne de foc.

2. Pentru Hălmagiu, la cl. I s'a denumit inv. Ioan Costina, din Hălmagiu născut, absolut pedagog, cu salariu 300 fl., cartel și 5 st. lemne.

3. Ociu, școală pop. Nicolae Lucaciu din Hălmagiu născut, absolut pedagog, cu salariu 200 fl., cortel și 5 st. lemne.

(4. Târnavă, șc. pop., Nicolae Popoviciu din Roșia, comitatul Aradului, fost inv. cu salariu de 200 fl., cortel și 5 st. lemne.

5. Rîșculița, șc. pop. Teodor Suba din Strâmba, cu salar 200 fl., cortel și 5 st. lemne).

6. Aciuța, șc. pop. Nicolae Ursuț, absolut pedagog, cu 200 fl. cortel și 5 st. lemne.

7. Aciua, șc. pop. Iosif Vâșdea, feciorul preotului din loc, absolut pedagog, cu 200 fl. cortel și 5 st. lemne.

8. Ciuciu, casă s'a aflat mai bună în Magulicea, vecinul sat, s'a denumit Nicolae Costina, absolut pedagog, cu salariu de 200 fl., cortel și 5 st. lemne.

9. Hălăgel, șc. pop., acum înființată, Nicolae Colf, născut din loc, absolut pedagog, salariu 120 fl., cortel, 5 st. lemne și 5 șinice de bucate.

10. Brusturi, șc. pop. acum înființată, Parteniu Traian, absolut teolog, din Beiuș născut, comitatul Bihării, cu 200 fl., cortel, ca cantor bisericii are venit din sfântul altariu, și loc de cosit de două care de fân, și 5 st. lemne.

Hălmagiu, 20 Noemvrie, 1861.

Petru Moldovan pp.

NB. Clericii: Nicolae Rob din Hălmagiu, și Ioan Vâșdea din Aciua s'or făcut notari, cel dintâi în Aciuța, cel din urmă în stația Leauți¹⁾

Consistoriul în ședința sa dela 19 Ianuarie 1862, făcând mici schimbări în numirile inv, situația pe anul șc. 1861/62, se prezintă în următorul chip:

¹⁾ Arhiva eparh. Arad, No. 1066—1861.

Localitatea unde se află școala	Numele învățătorului	Salariul anual.
1. Hălmațiu, cl. I.	Ioan Costina	300 fl. cuartir și 5 stenge geni lemne de foc
2. Hălmațiu, cl. II	Nicolae Joldea	400 fl. „
3. Ociu	Nicolae Lucaciu	200 fl. „
4. Aciuța	Nicolae Ursuțiu	200 fl. „
5. Aciua	Simion Tomșa	200 fl. „
6. Măgulicea	Nicolae Costina	200 fl. „
7. Hălmațel	Nicolae Colf.	120 fl. cuartir, 5 st. lemne și 5 șinice bucate
8. Brusturi	Parteniu Traian	200 fl. cuartir, 5 st. lemne, loc de fân de 2 care.

Școli noi avem în Hălmațel, Brusturi și Măgulicea. Se proiectase deschiderea unei școli în Ciuci și numai fiindcă s'a găsit local mai potrivit în Măgulicea, ea funcționează până la 1863 acolo. Din pricina localului necorespunzător și școala din Pleșcuția se mută la Aciuța tot până la 1863.

Școala din Brusturi n'o mai găsim amintită în anii viitori, până la 1866, când se spune iarăși, că este „nou înființată”. Actualul învăț. din Brusturi Traian Nicodim, știe că după depărtarea „înv. Traian”, școala a ținut-o preotul Nicolae Budugan. Cât privește învăț. „Parteniu”, credem că e greșit scris numele, căci noi cunoaștem o familie dascălească din Beiuș, care se chemă „Pinteriu”.

(Va urma)

INFORMAȚIUNI

Parastas pentru Regele Ferdinand.

Sâmbătă în ziua de sf. Ilie a. c., s'a oficiat în catedrala din Arad, parastasul de doi ani dela moartea marelui și gloriosului Rege Ferdinand I. Serviciul religios a fost pontificat de P. S. Sa Episcopul nostru Grigorie, secondat de consilierii eparhiali și preoțimea parohială din Arad.

Răspunsurile funebrele au fost cântate frumos și cu multă evlavie de corul tineretului din Pârneava, condus cu istețime de părintele profesor N. Băru.

La parastas au asistat consilierii și funcționarii dela Ven. Consistor, un mănunchiu de ofițeri, conduși de d. general Iovanovici, autoritățile civile sub conducerea d-lui Prefect Dr. I. Marșeu și primarului Dr. Luțai, conducătorii diferitelor instituții și alt public.

La sfârșit P. S. Sa părintele Episcop a roșit o cuvântare plină de emoții. A arătat în culori vii, cât de mult a iubit defunctul Rege biserica ortodoxă română și cu câtă evlavie își făcea rugăciunile obicinuite. P. S. Sa a făcut la apel intelectualii de azi, ca să ia e-

xemplu dela marele Rege și să stea toți zid în jurul bisericii noastre strămoșești care este părghia și chiagul ce ne va ținea uniți într'o tabără și în viitorul plin de enigme.

Onomastica M. Sale Regina Maria. În ziua de 22 Iulie l. c. M. S. Regina Maria și-a serbat ziua onomastică. Cu acest prilej s-a înălțat rugăciuni pentru sănătatea M. Sale în toate bisericile din patria noastră.

În catedrala din Arad s-a servit un Te-Deum oficiat de părintele consilier Dr. Gh. Ciuhandu, asistat încă de 4 protopopi și un diacon.

Au participat P. S. Sa Domnul Episcop, autoritățile civile, militare și alt public.

Când copiii strică cuiburile păsărilor. O ceată de copii se jucau pe lângă imașul satului Balc în jud. Bihor. După ce au terminat aproape toate jocurile copilărești și după ce se săturaseră și de scaldat, câtorva mai răsarîți le veni idela să ia puii unei coțofene, aflați în cuibul dintr'un plop înalt. Unul mai îndrăzneț, István Kondor, se sul cu destulă ușurință în plop și ajunse la cuib. Puse mâna și începu să asvârle puii la ceilalți jos. Dar coțofenile făcură stol în jurul plopului și se repezeau spre băiat. Una din ele părea cea mai îndrăzneată — desigur mama puilor, — aceasta se repezi drept în fața copilului și-l plesni cu ciocul atât de tare, încât de frică Kondor căzu jos din plop. El se alese cu piciorul rupt și multe răni.

Ce poate ascunde o rochie. Poliția din Oradea-Mare a prins și deținut pe țigancă Maria Balogh, o vestită pungășoaică și spărgătoare, fugită din arestul poliției din Timișoara prin găurica unui perete. Fiind supusă unei cercetări, țigancă nu voia să spună nimic și să recunoască ceva din isprăvile ei. Desbrăcată până la cămașă, rochia țigăncii început să vorbească. Căci din cutele ei începură să iasă la iveală, cercei, inele, broșe, agrafe, toate de aur. Despletită fiind de coade din părul ei ieși un... șarpe lung de aur, sub forma unui lanț de damă. Și fiindcă ea era legată și la mână pe care o ținea mereu ferită, agenții desfăcură cărpa murdară cu care era învelită și în loc de rană, degetele îi erau pline cu inele de aur de mare preț! Tot în rochie se aflau prinși 15 metri de olandă și într'o cută au fost găsiți 2000 lei în bancnote.

Publicație de licitațiune.

Pentru darea în întreprindere a lucrărilor de reconstruire a bisericii și construirea casei parohiale din Pecica jud. Arad, se publică licitație cu oferte închise pe ziua de 5 August 1929 la orele 5 p. m. la „Casa Culturală” de lângă s. biserică din Pecica.

1. Planurile, devizele și condițiunile se pot vedea zilnic între oarele oficioase, la oficiul parohial din Pecica.

2. Antreprenorii nu vor putea pretinde nici un fel de spese pentru participarea lor la licitație.

3. Concurenții vor înainta deodată cu ofertele și cauție de 6% după oferte.

4. Ofertele închise cari nu sunt instruite conform condițiilor din Legea asupra Contabilității publice sau sunt sosite mai târziu, nu vor fi luate în considerare.

5. Consiliul parohial își rezervă dreptul a încredința lucrarea la ori și care antreprenor, fără considerare la rezultatul licitației.

6. Concurenții trebuie să fie cetățeni români și să aibe îndreptățirea de a executa asemenea lucrări.

Pecica, la 23 Iulie 1929.

Consiliul parohial.

CONCURSE.

Pentru îndeplinirea parohiei I. din Curtici devenită vacantă prin alegerea și strămutarea preotului Ioan Nicorescu în parohia Jabar, se publică concurs cu termen de 30 zile socotite dela prima publicare în organul „Biserica și Școala“, în conformitate cu ordinul Ven. Consiliul eparhial Nr. 3744 | 1929.

Venitele împreunate cu acest post sunt:

1. Una sesiune parohială comasată constatătoare din 32 jughere cad. în care se cuprinde și dreptul de pășune.

2. Birul și stolele legale.

3. Intregirea dotației preoțești dela stat.

Preotul ales va trebui să catehizeze la școlile primare de stat din loc, cel puțin 12 ore pe săptămână. Va suporta toate impozitele după întreg venitul preoțesc.

Parohia fiind de clasa primă, dela recurenți se cere cvalificație de clasa I și opt clase liceale cu maturitate.

Cei ce voiesc să competeze la acest post cu prealabila știre a protopopului tractual, se vor prezenta în vre-o Duminică ori sărbătoare în sf. biserică din Curtici spre a-și arăta dexteritatea în rituale și oratorie, conformându-se strict dispozițiilor Nr. 33 din Regulamentul pentru parohii. Cererile însoțite de anexe necesare, adresate Consiliului parohial din Curtici

le vor înainta în termenul concursual oficiului protopresbiteral ort. rom. din Arad.

Recurenții din altă dieceză vor alătura la cererea de concurs și actul de învoire dela P. S. Sa Părintele Episcop diecezan din Arad.

Consiliul parohial ort. rom. din Curtici.

In înțelegere cu *Traian Văftianu* protopop în Arad.

—□—

3—3

Pentru îndeplinirea parohiei **Andrei Șaguna** care este de clasa a doua se publică concurs cu termen de 30 zile dela prima publicare în organul Diecezan Biserica și Școala.

Venitele parohiei sunt.

1. Sesiunea parohială.

2. Birul parohial 15 litre de grâu dela fiecare număr de casă.

3. Stolele legale,

4. Caortel în natură.

Intregirea de salar ce se va obține de la Stat. Alesul va suporta la timp toate impozitele după beneficiul său parohial.

Concurenții vor adresa rugarea de Concurs adjusată regulamentar către Consiliul parohial ort. rom. Andrei Șaguna și o vor trimite la Oficial protopopesc ort. rom. Arad.

Reflectanții cu știrea prealabilă a protopresbiterului tractual se pot prezenta în termenul concursului în paraclisul din loc spre a-și arăta dexteritatea în cele rituale și oratorie.

Recurentul dacă este din altă dieceză, va alătura la cererea de concurs actul de învoire, pentru a concurge la aceasta parohie, dela P. S. S. Părintele diecezan din Arad.

Consiliul parohial ort. rom. din A. Șaguna

In înțelegere cu: *Traian Văftianu* protopop.

—□—

2—3

**Reclama este
sufletul comerțului.**

Redactor responsabil: **SIMION STANA.**